

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Zienkiewicz
pt. „*Rozwój funkcji turystycznej w powiecie kartuskim*”.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest obszernym studium. Zawiera 256 stron tekstu, 51 tabel i 84 rysunki i mapy (częściowo poza numeracją stron). Bardzo obszerny spis literatury (na 28 stronach) obejmuje 439 pozycji, w tym 61 obcojęzycznych, głównie anglojęzycznych, zarówno autorów krajowych jak i zagranicznych. Autorka wymienia również 78 źródeł internetowych, 14 aktów prawnych i 25 źródeł kartograficznych, z których skorzystała w trakcie przygotowywania rozprawy. Do tekstu rozprawy dołączono 16 załączników dokumentujących zgromadzone materiały źródłowe, na podstawie których przeprowadzono analizy.

Problematyka funkcji turystycznej w badaniach geograficznych jest obecna od wielu lat. Są to badania trudne z wielu powodów, zarówno metodologicznych jak i źródłowych. Jednak mają duże znaczenie teoretyczne i praktyczne. Stąd też podjęcie badań w zakresie funkcji turystycznej należy uznać za przedsięwzięcie ważne. Wybór tematu podjętej rozprawy uważam za ważny i aktualny dla współczesnych studiów prowadzonych w ramach geografii turystyki jako subdyscypliny geografii.

Praca została podzielona na trzy zasadnicze części: wstęp, 6 rozdziałów empirycznych prezentujących analizę uwarunkowań i miar zaistnienia i rozwoju funkcji turystycznej w powiecie kartuskim oraz wniosków końcowych. Ten makro układ pracy jest w zupełności poprawny. Z kolei układ 6-ciu rozdziałów empirycznych obejmuje dwa rozdziały charakteryzujące zasoby turystyczne powiatu i cztery rozdziały charakteryzujące trzy grupy mierników funkcji turystycznej. Objętość poszczególnych rozdziałów jest zróżnicowana i waha się od 21 do 51 stron. Przedstawiony w zarysie układ rozdziałów empirycznych uważam generalnie za poprawny i oceniam go pozytywnie.

Recenzowana rozprawa jest udaną próbą pogłębiającą studia nad funkcją turystyczną obszaru pojeziernego. W rozdziale wstępnym sformułowano cele, przedmiot i zakres pracy, omówiono metody badawcze, materiały źródłowe i przedstawiono dotychczasowy dorobek naukowy w zakresie badania funkcji turystycznej oraz obszarów tworzących współcześnie powiat kartuski. Autorka zakłada (hipotezy), że środowisko geograficzne powiatu jest atrakcyjne dla turystów, a jego funkcja turystyczna uzewnętrznia się w zagospodarowaniu, ruchu i osadnictwie turystycznym oraz zachodzących pod wpływem turystyki zmianach społeczno-ekonomicznych. Założenia te weryfikuje poprzez udzielenie odpowiedzi na szereg pytań dotyczących oceny walorów turystycznych, dostępności komunikacyjnej obszaru, jego zagospodarowania turystycznego, w tym osadnictwa letniskowego, ruchu turystycznego i efektów społeczno-gospodarczych wnoszonych przez turystykę. Przedstawione sformułowanie koncepcji badawczej uznaję za „dojrzałe” i w pełni poprawne.

Zakres merytoryczny rozprawy określa definicja funkcji turystycznej oraz pojęcia określające jej mierniki (walory, infrastruktura, ruch turystyczny, i in.). Funkcję turystyczną określono jako wszelką działalność społeczno-ekonomiczną w miejscowości lub regionie, która skierowana jest na obsługę turystów i którą spełnia w systemie gospodarki narodowej. Pozostałe pojęcia określające zakres merytoryczny badań zostały (podobnie jak przytoczona definicja funkcji turystycznej) w pracy użyte w sposób poprawny.

Terenem badań jest powiat kartuski o powierzchni 1 120 km² zamieszkały przez 121,4 tys. osób, administracyjnie podzielony na 2 gminy miejsko-wiejskie i 6 gmin wiejskich obejmujący łącznie 328 miejscowości wiejskich, w tym 135 wsi sołeckich. Jest to stosunkowo duży obszar do badań, zwłaszcza terenowych, wymagający dużych nakładów czasu i wysiłku. Wybór powiatu kartuskiego jako obszaru do badań funkcji turystycznej uważam za interesujący. Jest to obszar jednocześnie przyjmujący turystów z pobliskiego regionu metropolitalnego Trójmiasta oraz z regionów położonych w głębi kraju. Daje to możliwość analizy wpływu tych regionów (stref) na istnienie i rozwój funkcji turystycznej w powiecie. Kontrastowość ukształtowania jego powierzchni, czystość środowiska, mniejsze zatłoczenie skłania Gdańszczan do preferowania obszaru Pojezierza Kaszubskiego jako miejsca recepcji turystycznej. Z kolei turyści z dalej położonych regionów kraju wykazują większe preferencje turystyczne dla obszaru wybrzeża. Jest to interesujący problem badawczy wyraźnie rysujący się po lekturze rozprawy.

Autorka przeprowadza swoje analizy w różnych jednostkach terytorialnych. Waloryzacja oparta jest na sieci jednostek sztucznych (kwadratach), pozwolenia na budowę drugiego domu na poziomie obrębu geodezyjnego, miejsca noclegowe i ruch turystyczny na poziomie miasta i gminy. Te różne jednostki terytorialne utrudniają Autorce przeprowadzenie bardziej skwantyfikowanych (ilościowych) analiz, zwłaszcza korelacyjnych. Skutkuje to dominacją logicznych analiz opisowych. Zdaję sobie sprawę, że ograniczenia te spowodowane są brakami i niejednorodnością dostępnych materiałów źródłowych i nie obciążają w tym względzie Autorki.

Zakres czasowy pracy obejmuje generalnie lata 1989-2011. Jednak w tych przypadkach, w których dostępne były materiały źródłowe dla lat wcześniejszych, analizą objęto również początki (XX wieku) rozwoju funkcji turystycznej na badanym obszarze. Uważam to za duży walor pracy.

Realizację celów badań (tj. odpowiedzi na postawione pytania) oraz weryfikację postawionych założeń oparto na różnorodnych materiałach źródłowych zarówno pierwotnych jak i wtórnych. W pracy szeroko wykorzystano materiały wtórne zbierane, gromadzone i udostępniane przez GUS w ramach BDL a pochodzące z bieżącej sprawozdawczości z turystycznych obiektów noclegowych (kt-1), muzeów, sprawozdawczości PTTK, zawarte w spisach i rejestrach różnych instytucji i urzędów na poziomie gminy, powiatu i województwa. Niezbędne okazały się też materiały

pierwotne oparte na własnych kwerendach, obserwacjach, badaniach ankietowych i wywiadach. Na potrzeby pracy wykonano badania ankietowe wśród 685 turystów w 15 miejscowościach letniskowych oraz wśród 177 użytkowników działek letniskowych w trzech największych ich skupiskach na terenie obrębów geodezyjnych: Podjazdy, Niesiołowice i Sikorzyno. W 25 miejscowościach wykonano też pomiary liczby i rejestracji samochodów, którymi podróżowali turyści (zarejestrowano ponad 10 tys. wraz z ich rejestracją wg powiatów). Część materiałów źródłowych zgromadzono analizując zawartość przewodników, folderów, map (topograficznych i tematycznych: orograficzne, klimatyczne, hydrograficzne, szaty roślinnej oraz turystycznych), imprez turystycznych. Wykorzystano je głównie w przeprowadzonej waloryzacji turystycznej. Zgromadzony materiał źródłowy ma mocne podstawy merytoryczne, został zgromadzony poprawnie, jest wystarczająco obszerny, zróżnicowany i wiarygodny naukowo, umożliwia realizację celów rozprawy i weryfikację przyjętych założeń.

W analizie zgromadzonych materiałów źródłowych słusznie wykorzystano zróżnicowane metody badawcze. Wykorzystano metody statystyki opisowej, korelacje Pearsona, liczne wskaźniki (m. in. Baretje i Deferta, Schneidera, Charvata i in.), metody taksonomiczne, które powiązano z opisem porównawczym i metodami kartograficznymi. Obliczenia i wizualizację ich wyników wykonano w komputerowych programach obliczeniowych i graficznych (STATISTICA, Taksonomia Numeryczna 2006, Corel Draw, Quantum GIS). Analizę zróżnicowań przestrzennych prezentują mapy. Ich użycie jest poprawne, a jakość rysunku i czytelność dobra. W opracowaniu scenariuszy rozwoju funkcji turystycznej wykorzystano metodę scenariusza eksploracyjnego rozwiniętą przez P. Socińskiego. Zakres zgromadzonych materiałów jest obszerny, a wskazane metody jego analizy wystarczające do odpowiedzi na postawione pytania i weryfikacji przyjętych założeń (hipotez).

Przedstawiony przegląd literatury jest zwarty i wystarczający do osadzenia problematyki pracy w dotychczasowym dorobku naukowym. Natomiast wydaje mi się, że tak obszerny spis literatury przekracza percepcję czytelnika i wydaje się zbędny. Przedstawioną w rozdziale wstępnym procedurę badawczą oceniam jako poprawną.

Kolejne sześć rozdziałów zawiera empiryczne analizy uwarunkowań i mierników funkcji turystycznej. Posiadane przez powiat zasoby środowiska geograficznego tworzą niezbędny potencjał (podstawę) dla rozwoju turystyki. Przedstawiono je w dwóch pierwszych rozdziałach. Koncepcja obu rozdziałów (I i II) jest dobrze przemyślana. Najpierw przedstawiono szczegółowe analizy zasobów środowiska niezbędne do rozwoju turystyki, a następnie ich syntezę w postaci waloryzacji (przeprowadzona metodą bonitacji punktowej w siatce 1 340 kwadratów o powierzchni 2,25 km², tj. o boku 1,5 km) i jej sprawdzenie poprzez badanie percepcji walorów turystycznych powiatu przez turystów. W konsekwencji sformułowano wniosek, „że atrakcyjność (raczej walory) turystyczną powiatu kartuskiego determinują walory przyrodnicze”. Tę część pracy oceniam pozytywnie. Analizy są

przedstawione jasno i poprawnie. Trochę przydługie, zajmują 64 strony, tj. blisko ¼ tekstu pracy.

W rozdziale trzecim Autorka charakteryzuje infrastrukturę turystyczną powiatu. Analiza została przeprowadzona w ujęciu procesowym (dynamicznym) i pokazuje w jaki sposób, z jakim natężeniem rozwijało się zagospodarowanie turystyczne w powiecie kartuskim do 1989 r., a zwłaszcza po nim do niemal ostatnich lat (2011 r.). Jednostką odniesienia jest gmina (osiem jednostek terytorialnych), wg której przeprowadzono analizę zróżnicowania przestrzennego zagospodarowania turystycznego powiatu. Wskaźnik funkcji turystycznej Beretje i Deferta przyjmuje niską wartość dla powiatu i poszczególnych gmin. Potwierdza to małą jego przydatność w analizie funkcji turystycznej większych obszarów, na co m. in. wskazuje wielu autorów. Przedstawiona w tym rozdziale analiza wielkości, struktury i zróżnicowanie przestrzennego zagospodarowania turystycznego jest poprawna i wystarczająca dla określenia poziomu rozwoju funkcji turystycznej z punktu widzenia wyposażenia powiatu i tworzących go gmin w infrastrukturę turystyczną (bazę noclegową).

Merytorycznie z rozdziałem trzecim koresponduje rozdział piąty podejmujący problem osadnictwa letniskowego w postaci analizy zjawiska działek i domów letniskowych. Analiza zróżnicowania przestrzennego zjawiska domu letniskowego przeprowadzona została na poziomie ośmiu gmin wraz z odwołaniem się do mniejszej jednostki terytorialnej jakim jest obręb geodezyjny. Osadnictwo letniskowe w powiecie kartuskim zidentyfikowano na podstawie pozwoleń wydanych na budowę domów letniskowych w okresie 1989-2011. Analizę tę pogłębiają trzy studia szczegółowe wykonane w obrębie geodezyjnym Podjazdy, Niesiołowice i Sikorzyno. Na podstawie tych studiów szczegółowych wskazano na prawidłowości występujące w rozwoju zjawiska domu letniskowego, jego szczegółowej lokalizacji, zajmowanego miejsca w strukturze użytkowania ziemi, charakterystyki inwestora łącznie z jego pochodzeniem terytorialnym (na podstawie własnych badań ankietowych). Rozdział w znakomity sposób ukazuje rozwój zjawiska domu letniskowego w powiecie kartuskim znajdującym się w strefie oddziaływania metropolii Trójmiasta. Warto sprawdzić relacje liczba domów letniskowych do liczby domów mieszkalnych w poszczególnych obrębach geodezyjnych, co jest dobrym wskaźnikiem funkcji letniskowej.

W rozdziale czwartym Autorka przedstawiła analizę ruchu turystycznego w aspekcie miary funkcji turystycznej. Dysponowała danymi z BDL GUS pochodzącymi z bieżącej sprawozdawczości statystycznej z obiektów bazy noclegowej oraz z własnych pomiarów pojazdów i badań ankietowych. Autorka słusznie akceptuje pogląd, że ruch turystyczny jest podstawowym miernikiem wskazującym na rzeczywiste istnienie i poziom rozwoju funkcji turystycznej. Analizę wielkości ruchu turystycznego i średniej liczby noclegów w okresie 1989-2011 przedstawiono na podstawie materiałów statystycznych. Uzupełniono je pomiarem samochodów osobowych w wybranych dniach i miejscowościach powiatu. Problem sezonowości przedstawiono na bazie danych pochodzących z Muzeum Kaszubskiego w latach 1992 i 2011 oraz zużycia wody w wybranych miejscowościach (dwóch gmin Stężycza i

Sierakowice) w ciągu 2011 r. Z kolei formy ruchu turystycznego omówiono m. in. na podstawie statystyk z bazy noclegowej, muzeów, PTTK. Strukturę społeczno-demograficzną turystów omówiono na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych z 685 respondentami w 15 miejscowościach letniskowych. Interesujące jest przedstawienie pochodzenia terytorialnego turystów na podstawie pomiaru pojazdów i badania ankietowego wykonane metodą koncentracji. Materiały GUS-u dotyczące ruchu turystycznego posłużyły Autorce do obliczenia wskaźników funkcji turystycznej (wg. wskaźnika Schneidera, Charvata, ilorazu liczba osobonoclegów przez liczbę miejsc noclegowych, pojemności turystycznej, gęstości ruchu turystycznego) w okresach pięcioletnich w skali powiatu i poszczególnych gmin. W efekcie przeprowadzonych analiz ruchu turystycznego Autorka stwierdza, że powiat kartuski należy do regionów o przeciętnym stopniu rozwoju funkcji turystycznej, a w jego obrębie występują pewne dysproporcje między poszczególnymi gminami. W południowo-wschodniej części powiatu ruch turystyczny opiera się na ośrodkach wczasowych i szkoleniowo-wypoczynkowych (zaplecze Trójmiasta), natomiast w zachodniej na kwaterach prywatnych i agroturystycznych. Przeprowadzone analizy w prezentowanym rozdziale są interesujące i merytorycznie poprawne. Do tego rozdziału mam jednak pewne uwagi. Szkoda, że Autorka nie podjęła wysiłku oszacowania wielkości ruchu turystycznego; maksymalnego jednorazowego i w ciągu całego roku. Dysponując badaniami ankietowymi, a w nich strukturą zakwaterowania, pomiarem oraz danymi GUS-u można się pokusić o oszacowanie jego całkowitej wielkości. A to w innym świetle stawia rzeczywistą wielkość poziomu rozwoju funkcji turystycznej i jej zróżnicowania przestrzennego. Badania i kwerendy terenowe, na które powołuje się Autorka, umożliwiają „zejście” z analizą na poziom sołecki (obręb geodezyjny) w przypadku 15 miejscowości, co pozwala określić funkcję turystyczną tych jednostek i określić rolę jaką mają walory i zagospodarowanie turystyczne w motywowaniu (jakich osób) do odbycia podróży turystycznej.

W rozdziale szóstym Autorka podjęła niezwykle ważny ale trudny problem roli turystyki w rozwoju społeczno-ekonomicznym powiatu jako wyznacznika jego funkcji turystycznej. Analizę tę w aspekcie ekonomicznym oparto na dochodach budżetowych gmin w ujęciu dynamicznym (lata 1995-2011), środków pomocowych (2006-2009) Unii Europejskiej: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Zrównoważonego Rozwoju Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich na lata 2007-2013. Natomiast w aspekcie społecznym na roli instytucji i organizacji turystycznych w rozwoju funkcji turystycznej analizując działalność zarejestrowanych w powiecie stowarzyszeń i ich oddziałów terenowych, roli organizacji pozarządowych działających w powiecie, przedsiębiorczości (podmioty gospodarcze) w gminach, w tym w turystyce. Analizy i omówienia w rozdziale szóstym uzupełniają i poszerzają problematykę identyfikacji i stanu zaawansowania rozwoju funkcji turystycznej na obszarze powiatu kartuskiego.

Rozprawę zamykają uwagi końcowe, w których Autorka odnosi się do postawionych hipotez. Stwierdza, że przeprowadzone analizy dowodzą, że powiat

kartuski jest atrakcyjny turystycznie, a jego funkcja turystyczna odzwierciedla się w materialnej infrastrukturze turystycznej, ruchu turystycznym, osadnictwie letniskowym i zachodzących zmianach społeczno-ekonomicznych na obszarze powiatu. Poziom jej rozwoju na terenie powiatu kartuskiego jest średnio zaawansowany i zróżnicowany przestrzennie. W ten sposób potwierdza realizację celów pracy oraz pozytywną weryfikację przyjętych założeń. Zgadzam się z powyższymi stwierdzeniami i uznaję ich poprawność i zasadność. Uwagi końcowe zamykają trzy opracowane przez Autorkę scenariusze dalszego rozwoju funkcji turystycznej powiatu kartuskiego.

Pod względem formalnym rozprawa została przygotowana poprawnie. Na uznanie zasługuje strona graficzna pracy. Tekst pod względem językowym jest poprawny. Pracę czyta się dobrze. Rysunki pod względem merytorycznym i estetycznym wykonane są poprawnie.

Autorka w recenzowanej rozprawie doktorskiej poprawnie sformułowała założenia, cele i zakres merytoryczny przeprowadzonego badania. Wybór problemu badawczego okazał się trafny i aktualny dla badań w zakresie geografii turystyki. Konstrukcja formalna i merytoryczna rozprawy jest poprawna. Autorka wykazała dobrą znajomość literatury przedmiotu, dokonała poprawnie wyboru mierników funkcji oraz w sposób poprawny zgromadziła obszerny materiał źródłowy umożliwiający jej realizację celu przeprowadzonych badań. Dokonała poprawnego wyboru metod analizy i poprawnie je zastosowała, co umożliwiło jej realizację celu rozprawy. Potrafiła właściwie przeprowadzić interpretację uzyskanych wyników analiz. Osiągnęła znaczące merytorycznie wyniki badawcze. Pod względem formalnym praca została przygotowana poprawnie. Uznanie budzi staranność i estetyka recenzowanej rozprawy.

Biorąc pod uwagę całość rozprawy, stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny praca doktorska mgr Aleksandry Zienkiewicz spełnia wymogi ustawowe i stanowi wystarczającą podstawę ubiegania się jej Autorki do uzyskania stopnia naukowego doktora nauk geograficznych. Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr Aleksandry Zienkiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A. Chłosta